

Carl Erik Kühl

Lavatorical studies at the Millennial Change

For de humane videnskaber er selv det kalendariske tidehvert en åbenbar anledning til på ny at komme til sig selv i lydhørhed over for en tidsånd, der mere end hvisker om alle tiders ende. Et af de klareste udtryk herfor er at finde i den opblomstrende interesse for kirkegårde og gravsteder. En stor - ja, overvejende - del af disse studier bedrives af forskere inden for de æstetiske fag. Det forekommer i sig selv rimeligt nok, men er i realiteten mere end rimeligt, når man betænker den udvidelse af æstetikbegrebet, der nyligt har fundet sted.¹⁾ For øvrigt er studierne ofte tilrettelagt som så kaldte "interart-studies", hvilket bør glæde enhver kender: Når et kirkegårdsbesøg er bedst, frembyder det jo et sandt *Leben* af arkitektur, bildende kunst, havekunst, digtning, musik m.v.

Vil man gå ind i sin tid, må man byde projektet velkommen. Det emmer af *fin de siècle* og har utvivlsomt ikke kendt sin mage i hundrede år. Skam få den, der tænker slet herom, og det gør jeg i hvert fald ikke. Problemet er - for der *er* et problem - at disse studier for tiden flourer så heftigt, at de på det nærmeste forviser andre, beslægtede interart-projekter til en skyggetilværelse. Mest oplagt er det, at *cemeterical studies* - interart-studiet af gravsteder og kirkegårde - fortrænger lavatorical studies - interart-studiet af nødtørftens steder, af toilettets æstetik og kulturhistorie.²⁾

Begge beskæftiger sig med kulturens egen iscenesættelse af overgangen fra kultur til natur i forfaldet, i tilintetgørelsen, i tabet, det uigenkaldelige. Det drejer sig om noget, vi skal af med, hvad enten vi har lyst eller ej. Om bortgang og afgang som et biologisk faktum, vi søger at komme overens med ved selv at formulere det som bortskaffelse og afskaffelse. Det er altså godt nok alvorlige sager, vi har at gøre med. Men det er, som om *cemeterical studies* mener, at selve alvorens pris bør tilfalde dem. Eksempelvis henviser man til, at det normalt kun times et menneske at benytte en grav én gang, hvorimod han eller hun benytter toilettet hver dag. En besynderlig logik. Som om søndagen var seks eller syv gange alvorligere end de andre ugedage til sammen, blot fordi det kun er søndag én gang om ugen. *Cemeterical studies* er med rette kry af sine særlige forbindelser til evigheden. Men også lavatorical studies har sit evighedsaspekt, om end forholdet er mere ambivalent. Toiletbesøget kan tage både lang tid og meget lang tid, men det er både muligt og ønskeligt, at det ikke varer evigheder, før man vender tilbage. Oplevelsen af evighed tilfalder for øvrigt først og fremmest den, der venter

¹⁾ Som man endnu vil erindre, havde marxismen bragt de æstetiske videnskaber i en vis forlegenhed m.h.t. deres egen berettigelse - en forlegenhed, man på eleganteste vis bragte sig ud af ved slet og ret at udvide begrebet om det æstetiske.

²⁾ Vedr. betegnelsen lavatorical studies: Undertegnede er af den gamle skole, der kun ukært åbner op for tidens trend til anglicismer. Og hvis den fri forsker allerede skal være ufri, når han *betegner* sin genstand - og altså endnu ikke har sagt et ord *om* den - da er det ilde. Vi har det gode danske ord WC. Men - indrømmet - "WC-videnskab" eller "WC-studier" *lyder* ikke pænt. For appetitlighedens skyld følger vi os efter devisen: Tænk dansk, snak engelsk. Navnet er "lavatoriske studier" eller kort og godt lavatorical studies.

udenfor. - Lighederne er åbenbare og bør først og fremmest inspirere til samarbejde og kun til den art af fredelig kappestrid mellem forskere, hvor det ikke er bevillinger, man kappes om.

Både cemeterical studies og lavatorical studies begynder dér, hvor kulturen - så at sige på naturens vegne - giver noget fra sig, men ikke blot lader det ligge blot, ej heller lader sig nøje med en nedkuling, men indstifter egne *steder*. Men da bliver forskellen mellem disciplinerne på den anden side lige så tydelig, som stederne er forskellige. Stederne *ligger* forskellige steder, og der bliver altså ingen strid om resort og revir. Dertil kommer, at stedernes *stedslighed* er dybtgribende forskellige. Nævnt i flæng:

(1) Det ene sted opsøger vi hyppigst for at se til. Det andet sted opsøger vi typisk som brugere.

(2) Begge steder opholder vi os fortrinsvis alene. Men hvor vi i det ene tilfælde gerne entréer med et stort og opmærksomt følge, frabeder vi os i det andet tilfælde enhver opmærksomhed.

(3) Både cemeterical studies og lavatorical studies henregner deres steder til kategorien *hvilesteder*. Blandt sådanne fokuserer cemeteristerne alene på det *sidste* hvilested, hvorimod lavatoristerne inddrager et stort, gennem årstider og livsaldre jævnt fordelt og dog veldefineret udvalg af de *foregående*. - Hvad er det så for en "hvile", det drejer sig om? Vel, da selv de fremmeste af tidens kapaciteter inden for cemeterical studies end ikke har *fundet* den hvile, de uafslædigt taler om, har de også svært ved at sige noget særligt om den - ud over at den netop er den sidste. Det sidste hvilested er formentlig ikke noget ubehageligt sted at hvile, skønt trangen til at komme derhen kun næres af de færreste. Helt anderledes inden for lavatorical studies. Det ved enhver, med eller uden akademisk baggrund.

(4) Skønt det beror på sagens natur snarere end på forskningens metodiske implementering, kommer man ikke uden om at tilskrive cemeterical studies en vis *ensidighed*. Mens lavatorical studies studerer sine steder både indefra og udefra, studerer cemeterical studies fortrinsvis sine steder udefra. Og skønt cemeterical studies bevæger sig i vadestedet mellem det dennesidige og det hinsidige - et i og for sig interessant oplæg - udmønter man aldrig denne overgangsstatus i en tilsvarende dobbelt-perspektivering.

(5) For den lavatoriske forsker råder et forhold af den allerstørste metodologiske betydning: Han kan på én gang afprøve og skrive om sit objekt. Det er ikke muligt for cemeteristen - eller for den sags skyld for den, der ganske profant skriver til et magasin om biler eller om en ny slags corn flakes. Når man betænker den glemsomhed, der tilskrives mange forskere - og som for humanistens vedkommende er en del af hans image - øger det i høj grad troværdigheden af lavatorical studies, at forskeren hér kan gøre sine erfaringer og rapportere om dem på samme tid.

Af hensyn til læsere, der endnu ikke måtte føle sig overbevist om berettigelsen af at jævnføre de to forskningsområder - eller endog måtte finde sammenligningen obskøn - turde det være mig tilladt at fremdrage et eksempel af lettere selv-biografisk art:

Når man som dansker første gang vandrer på *Cimetière Père Lachaise* i udkanten af Paris og passerer de små kapeller, der er drysset ud i parklandskabet, må man være en grønsag for ikke at bjergtages. Hér vil man gerne hvile, udbryder man - når galt en gang skal være. Og sådan gik det også mig, da jeg dvælede ved Molières gravkapel. Dog blev jeg ikke blot grebet af skønheden, men også af en stemning, der kun alt for sjældent råder på dette sted: *fortrolighed*. Dette hér er smukt, men jeg har også set det før. Hvor? I barndommens land. Er det mon hundehuset, som den venlige slagtermester på hjørnet egenhændigt opførte til sin grand danois?³⁾ Nej. Er det mon farmors kolonihavehus, som folkets skjald besynger i sangen af samme navn? Nej, det er det heller ikke. Ikke i mit tilfælde, for ingen af mine bedsteforældre havde en kolonihave. Men vi nærmer os, og sig det blot, I, der alligevel kan se det for jer: Det gode gammeldags lokum fra de tidligste sommerferier i Rørvig, den gang solen bare skinnede og skinnede. Alene og med alle sanser åbne vandrede man ind imellem de hviskende

³⁾ Korrekturen foreslår "gravhund". (red.)

fyrretræer, fandt døren, steg ind, steg på og gav sig i vold. "Det lille hus" var den mere salonfæhige og dertil træffende betegnelse på bygværket - ja, så træffende har den været, at ingen kunne drømme om at benytte den på et gravkapel af samme størrelse. At det ene lille hus fortrinsvis benyttes i siddende, det andet i liggende stilling, gør ikke den store forskel - for betragteren. Virkelig forskelligt fremtræder konstruktionerne først, når det lille hus på kirkegården alene består af en underetage. Eller når dasset flyttes indendørs.

Men selv hvor ligheden råder, skal forskellen ikke underspilles. Hvis nogen alligevel måtte komme forvekslingen farligt nær, vil han blive reddet af ikonografien: Hvor det lille kapel møder dig med korset, troens symbol, møder det lille hus dig - i det mindste i den nordiske lavatoriske tradition - med hjertet, kærlighedens symbol. Og som Paulus siger det om troen og kærligheden - hvortil han for egen regning følger håbet - er den sidste, jysk talt, ikke den ringeste.

Både cemeterical studies og lavatorical studies beskæftiger sig med bygværker i udkanten af kulturens rum og studerer dem som konkrete udtryk for, hvorledes folk opfatter eksistensens vilkår i den verden, de hér - for en stund eller for stedse - træder af fra. Begge søger endvidere at dokumentere bygværkets placering, materiale, konstruktion, indretning og udsmykning som vidnesbyrd om entreprenørens og brugerens rang og stand. I begge tilfælde kan der sågar være tale om en kønsspecifik arkitektur. I adskillige af de store, gamle kulturer kan der således være stor forskel på mands- og kvindegrave. Til gengæld er netop gravskikken et af de første områder, hvor ligestillingen - ja, forskelsløsheden - sætter sig igennem. Inden for toiletvæsenet går historien den modsatte vej idet kønsspecifikationen næppe går længere tilbage end til Sturm und Drang. I udformningen af det borgerlige samfunds offentlige toiletter træffer vi for første gang de diskrete og dog uforvekslelige markeringer af brugerens køn, vi siden har taget for givet.

Køn er så at sige en mere naturlig ting end rang og stand. Men toiletvæsenets opdeling i herre- og dametoiletter er hverken en naturlig eller praktisk nødvendighed - ja, enhver har erfaret, hvorledes den lejlighedsvis kan være direkte ubelejlig. Hvad beror den da på? Man har peget på blufærdighedshensynet, men det er næppe hele forklaringen, især da det er en dårlig forklaring. Thi lige som gravfreden er ukrænkelig, betragtes det almindeligvis som en menneskeret at forrette sin nødtørft i fred. Hvortil kommer, at toilettet normalt sikrer brugerens ensomhed ved en indretning, der ganske savner sit modstykke i cemeterical studies: Stedet kan låses indefra.

Vel, når det, vi vil lytte til, er historiens vingesus, når den skønhed, vi søger, er den monumentale, da tager cemeterical studies prisen. Enhver ærlig dansker ved det fra Højskolesangbogen. Fra de tidligste tider har folket bygget og plejet sine kæmpegrave, mindedes og dyrket, hvad det hér gemte bort. Noget tilsvarende lader sig endnu ikke dokumentere inden for lavatorical studies. Lad os bare indrømme det: Det er gravhøje, der kroner det grønne land, intet andet end gravhøje. Sådan var det i hvert fald ind til for nylig, og sådan ser det stadig ud på billedet. Så det er vel sådan, folk vil have det.

Endvidere hælder mange lavatorister stadig til den traditionelle opfattelse, at der har været lange perioder i historien - ikke mindst Danmarkshistorien - hvor kun de færreste eller slet ingen har bygget steder for nødtørften. Andre advarer imod at begå den klassiske arkæologiske fejlslutning: Når vi ikke har fundet det, så findes det nok ikke.⁴⁾ Nødtørftens steder kan jo være både ydmyge og tilbagetrukkede. Måske venter fundet, som endnu en gang vil revidere vort syn på køkkenmøddingerne ved Ertebølle, de gådefulde depotfund på adskillige bopladser fra den mellem-neolithiske tragtbrægerkultur, vikingernes offerkultur etc. - Herregud, også før romertiden gik folk i romersk bad.

Der er almindelig enighed om, at lavatorisering og urbanisering hænger sammen, i det mindste fra senmiddelalderen og frem. Det første er en følge af det sidste, men med et vist *gap between*. Således får flertallet af Københavns borgere først i løbet af 1500-tallet bygget, hvad man i så måde turde kalde

⁴⁾ Denne fejlslutning er arkæologerne selv, det må medgives, de første til at advare imod.

fornødent. Det er samtidig gennemslaget for den borgerlige pottekultur. Brugen af kammerpotten har absolut været hensigtsmæssig ved natlig forretelse af nødtørft, og i al sin bekvemmelighed tillige et passende udtryk for borgerlig værdighed: Det, man skulle af med, kom man af med uden større armbevægelser. Men dermed var det jo ingenlunde skaffet af vejen, og ofte endte det - som så meget andet - på gaden. Der har der alt i alt været en forfærdelig stank af både dit og ikke mindst dat. Man har svært ved - ønsker næppe heller - at forestille sig, hvordan det var, før Københavns spildevand i 1854 fik afløb igennem voldene. En efter vore begreber moderat fordring om en ugentlig bortførelse af skarnet fra Københavns gader gennemførtes først med strengthed under Christian den Andens og Sigbrits kraftige styrelse, men blev atter opgivet under Christian den Tredje og Frederik den Anden. Som det noteres hos én af Christian den Tredjes betroede mænd: "Havde Sigbrit blot indskrænket sig til at være Gadefejske, så havde hun været en nyttig Qvinde, thi man trænger endnu til en sådan i Stæderne i Danmark".⁵⁾ Men lad os ikke træde mere i det. Kanhænde overgangen fra det stationære til det bærbare betegner et fremskridt, så længe vi taler om telefoner og computere. Hvad angår lavatoriseringen, er fremskridtet utvivlsomt et skridt i den modsatte retning.

I dagens Danmark er lavatoriseringen fuldstændig gennemført. I så måde er også folk på landet, hvad enten de piber eller synger, blevet bymennesker. En sand omvæltning, når man betænker, at kammerpotten først blev almindelig hos danske bønder, da lergulvene begyndte at vige for trægulvene.

Hvad angår *kultiske* momenter, byder kun de færreste lavatoriske traditioner på et egentligt modstykke til begravelsesformerne, om end et toiletbesøg i praksis kan være forbundet med en vis rituel alvor.

Og i begge sammenhænge indgår gerne *tekstlæsning*, det ene sted passende dæmpet, det andet sted ganske tyst. Men hvor begravelsen netop som kultisk handling virker restringerende på teksten i art og mangfoldighed, sætter end ikke fantasien grænser for, hvad folk i nødstilfælde - i.e. når de ikke selv har fået medbragt egnet læsestof - kan få sig til at læse, når de er på toilettet. Blade og tidsskrifter, man ikke kendte til - og om så var, ikke ville have berørt med en ildtang - studeres formedelst ét altafgørende fortrin: de er forhånden. Af en række spørgeskemaer udfyldt af 4.000 voksne danskere fremgår det, at hen ved en tredjedel - lidt flere mænd, lidt færre kvinder - kun med anstrengelse forretter deres nødtørft uden læsning. Det medicinske aspekt af denne så kaldte "logo-peristaltiske effekt" er en sag for sig, som lægerne først nu begynder at tage alvorligt. Vi bør ikke fra humanistisk side være senere ude i studiet af det vældige område, som udgøres af den lavatoriske læsning. Det er eksempelvis indlysende - skønt foreløbig kun dokumenteret ved spredte interviewundersøgelser - at folks læsevaner fordelt på illustreret og ikke-illustreret lecture, på aviser, tidsskrifter og bøger, på skønlitteratur og faglitteratur, på lyrik og prosa, før og efter det moderne gennembrud etc. varierer, alt efter om læsningen foregår i en øreklapstol i dagligstuen, i en hængekøje i haven, på et sæde i S-toget eller netop på toilettet. Og hvad specifikt angår spørgsmålet om de lavatoriske læseseres yndlingsforfatter, kan man enhver have sine gisninger, men heller ikke mere end det. Proust eller Bang? Det er ikke godt at vide.

Det turde alt i alt være nok at konstatere, at ingen bog er så tung, at man ikke kan tage den med på toilettet. Men for lavatoristen er det ikke nok. Hans hu står til den litteratur, som er lavatorisk *sui generi*. Taler jeg i tåger? Så lad mig fortsætte: Skønt cemeterical studies beskæftiger sig med åbenbarede tekster, er det alene op til lavatorical studies at studere *skriften på væggen*. Jeg sigter med andre og enklere ord til de poetisk-aforistiske tekster, der findes på indersiden af døren til de fleste offentlige toiletter. Teksterne er, må det indrømmes, for det meste af ringe poetisk værdi, og emnet dertil ikke sjældent obskønt. Men vi har utvivlsomt at gøre med en genre for sig - ja, endog med en egenartet litterær omgangsform, et ganske særligt intertekstuel fællesskab: Enhver henvender sig til

⁵⁾ Efter uddrag af Mogens Krummedige: "Levninger og Meninger", Historisk Tidsskrift 4de Række bd.VI, p.290. - Se i øvrigt Troels Lund: "Dagligt Liv i Norden", Bd.2 (København, 1903)

enhver på stedet. Og enhver på stedet er kaldet til at besvare henvendelsen. Men ingen mødes nogensinde på stedet. Og ingen vil kendes ved skriften. Hvem taler om gåder? Hvem gemmer sig fx bag pseudonymet 'Kilroy', hvis lapidariske tegning af ét og samme motiv (ham selv?) med mellemrum dukker op på al landsens herretoiletter vedføjede ordene "Kilroy was here"? Er han dansker? Hvorfor skriver han da på engelsk? Og hvorfor det redundante "was here", når "Kilroy" havde været nok? Som påpeget af flere franske teoretikere, er det eneste sikre i en rodet verden, at den, der har skrevet, en gang var dér, hvor han skrev. Vi ved kun én ting om Kilroy: at han var både hér og dér og i enhver henseende må tilskrives et stort udtryksbehov.

Er skriften på væggen end af ringe åndelig gehalt, så meget større er de tanker, som stundom bringes med ud fra toilettet. Det er velkendt, at flere af historiens dristigste idéer er blevet undfanget under toiletbesøg: Hér falder ti-øren. Jeg kan bare ikke lige komme i tanke om et godt eksempel. Den med Newton dur ikke. Det var æblet, som faldt.

Både cemeterical studies og lavatorical studies beskæftiger sig med tabubelagte områder. Men lige så umuligt det ville være at tabuisere det at dø eller det at forrette sin nødtørft som *handlinger* betragtet, lige så mangfoldige er de tabuer, der knytter sig til *talen* herom. Døden taler vi kun nødt om. Dét tales der til gengæld en del om for tiden, og hér er ikke stort at tilføje. Hvad angår det lavatoriske tabu, har det ikke været underkastet systematiske undersøgelser. Der er meget at glæde sig til. Mangfoldige er de manøvrer, ved hvilke en kulturs medlemmer - ikke mindst den danske - bringer sig i stand til at føre den nødvendige tale om det, hvorom man i grunden har at tie. Og med en egen logik, som vi snart skal vende tilbage til, er denne sprogbrug under stadig forvandling.

Holder vi os til *stedet* og betegnelsen på stedet - ja, så hedder et gravsted et gravsted, hvis man absolut skal tale om det. Nødtørftens sted derimod er et sted, vi gerne taler om, men da helst *udenom*. Lad os tage et par eksempler:

a) Ordet "das" stammer rimeligvis fra det tyske ord "das", men har været i brug så længe på modersmålet, at vi i det mindste siden Genforeningen har regnet det for dansk. Og godt det samme. Det er et sandt klenodie, eftersom det ikke blot semantisk, men først og fremmest grammatikalsk er enestående. Et bestemt pronomen uden nomen. Endda i intetkøn. På dansk kunne man vente, at udtrykket ville være blevet erstattet med den blotte nominale endelse "-et". Men det er aldrig slået igennem.

b) Ordet "lokum" gælder i dag for et af de grimme. O tempore, o mores - eller tør man sige det lige ud: Hvilket sædernes forfald. Da selv de dannede klasser gik fra latinen⁶⁾, var det som om sproget selv glemte, at dette udtryk bedre end noget andet havde udmøntet indirektheden i et vink om, at stedet, vi tænker på, først og fremmest er et - sted.

Mange af disse betegnelser har det til fælles, at de kun var rigtig pæne, så længe de var nye. De begynder deres bane som "omskrivninger", men når de først bliver gængse - således at ingen længere ved, hvad tingene *virkelig* hedder - bliver omskrivningen til bogstavelig tale. Og det var jo det, vi gerne skulle undgå.

c) Et illustrativt eksempel på denne dynamik finder vi i det ældgamle udtryk "hemmeligheden".⁷⁾ Hvad lå der monstro i denne betegnelse? Der var jo intet esoterisk ved hverken stedet eller gerningen på stedet. Alle gjorde det, alle vidste, at alle gjorde det, og alle vidste, hvor det - for det meste - foregik. Og alle talte om det. Men ingen vidste, hvad det hed: Navnet selv var "hemmeligheden". - I dag er

⁶⁾ En vittig korrekturlæser har hér foreslået et 'r' indsat mellem tredje og fjerde bogstav. Fyresedlen ligger klar. (red.)

⁷⁾ Det er ikke lykkedes mig at opsnuse ret mange rester af sådanne "hemmeligheder". En af de ældste og bedst bevarede hemmeligheder findes på Kalø Slotsruin.

hemmeligheden total. Udtrykket er for længst gået af brug, alle har glemte det. Som sådan betyder ordet ikke længere noget grimt, og nationale sprogrøgttere kunne for så vidt overveje at indføre det igen.

d) Noget tilsvarende gælder fsv. "det lille hus". Betegnelsen er både gammel, dansk og mundret og dertil nogenlunde "strictly to the point". Akkurat det sidste er imidlertid et problem, når noget skal være en omskrivning. Og allerede omkring 1600 - altså få årtier efter det store lavatoriske *bygge-boom* - fordrer omskrivningen selv at blive skrevet om. Ejendommeligt nok skulle det nu være tysk for at være appetitligt. Det er således betegnelsen "Häuschen", der vinder indpas, men kun for snart efter at fordanskes til "hysken". Efter yderligere et par generationer erindrer ingen djævel og kun de færreste dannede sjæle, hvad dette ord kommer af.⁸⁾ Og da bliver "det lille hus" atter *comme il faut*. - I dag er betegnelsen definitivt på retur: For det første træffer adjektivet 'lille' ikke længere, nu hvor offentlige toiletter sine steder kan være lige så store som en flyttevogn med anhænger og i grundplan minde om et mindre parkeringshus.⁹⁾ For det andet er også betegnelsen 'hus' blevet vildledende, i det mindste for de private toiletters vedkommende. Hér er det lille hus blevet et rum i et hus. Som sådan er det et hus med vægge, men uden mure. Og man kommer ind fra det, idet man går ud af det. Et sådant hus *er* ikke et hus. For det tredje bør man heller ikke i denne sammenhæng undervurdere den almindelige amerikanisering af folkesjælen og konnotationerne, jvf. populære TV-serier som "Det lille hus på prærien".

Vi får se, hvordan det vil gå med det for tiden gængse "toilette". Ordet har i det mindste vist sig slidstærkt. Men som lavatorisk term er det heller ikke nyere, end at man endnu i min barndom forstod, at når en kvinde "ordnede sit toilette", så betød det ikke, at hun gjorde rent i badeværelset.

Der er noget *dansk* ved lavatorical studies. Det er en glad videnskab. Hvor cemeteristerne af velment hensyn til sagens alvor (og i en let skelen til blasfemiparagraffen) må beskrive tabuiseringens objekt med tabuiseringens egne termer, kan og bør lavatoristerne som frie forskere bryde tabuerne, idet de i selve dette brud øser af en kilde til idel og bred munterhed for forskerne selv så vel som for folket, der jo gerne skulle profitere af forskningen. I det hele taget må cemeteristerne - hvad enten de alene tager sagen alvorligt eller både sagen og sig selv alvorligt (eller bare tager sig selv alvorligt) - holde deres faglige vitser skarpt adskilt fra hovedteksten. Hvorimod lavatoristerne er aldeles kongeniale med deres studieobjekt, når de i fremstillingen anslår den muntre tone og fx inddrager tidens og egnens fækale humor.

Sine største metafysiske højder når lavatorical studies netop i sine naturlige, livsbekræftende alliancer med kogekunsten, madlavningens kulturhistorie og den generelle ernæringsvidenskab, idet man hér opfanger hele eksistensens modsigelse og for så vidt mødes på midten med cemeterical studies i interessen for både indgangen og udgangen, således som disse formodes overvåget og bevaret af Herren selv.

(1997/2000)

⁸⁾ Hvem skammer sig i dag over at bo i Hyskenstræde?

⁹⁾ Hvad angår de private toiletter, vokser også disse til det exorbitante, efterhånden som parcelhusejerne har fået bygget deres udestuer og samtalekøkkener og skal finde på noget nyt.